

7.11.2016

Valtioneuvosto, oikeusministeriö

Valtioneuvoston demokradiapoliittisen toimintaohjelman käsittely 11.11.2016
Eteläesplanadi 10
Helsinki

Lausunto valtioneuvoston demokradiapoliittisesta toimintaohjelmasta

Demokradiapoliittisen toimintaohjelman yksi tavoitteista on kehittää kansalaisten mahdollisuuksia yhdenvertaiseen poliittiseen osallistumiseen. Yhdenvertaiset mahdollisuudet asettua ehdokkaaksi ja tulla valittua eduskuntaan ovat hyvin toimivan demokraattisen poliittisen järjestelmän tärkeä edellytys.

Suomen nykyisessä vaalijärjestelmässä tämä mahdollisuus ei kaikilta osin toteudu käytännössä. Turun yliopiston Eduskuntatutkimuksen keskus haluaa kiinnittää huomiota siihen, että henkilökohtaisella vaalirahalla on suomalaisessa vaalijärjestelmässä niin suuri vaikutus vaalitulokseen, että sitä voidaan pitää merkittävänä esteenä kansalaisten yhdenvertaisen poliittisen osallistumisen toteutumiselle erityisesti eduskuntavaaleissa.

Suomalaiset kansanedustajiksi valitut henkilöt käyttivät vuoden 2015 eduskuntavaaleissa keskimäärin n. 38400 euroa henkilökohtaiseen vaalikampanjaan. Kaikki ehdokkaat (ml. kansanedustajiksi valitut) käyttivät arviolta 9000–11500 euroa henkilökohtaiseen vaalikampanjaan. Suomessa henkilökohtaiseen vaalikampanjaan käytetyt summat ovat kansainvälisessä vertailussa suuria ja seurausta Suomen poikkeuksellisen henkilövetoisesta vaalijärjestelmästä. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna summat ovat olleet kasvussa.

Vaaliraha asettaa ehdokkaat ja puolueet monella tapaa eriarvoiseen asemaan. Tilastot osoittavat, että istuvat kansanedustajat käyttävät moninkertaisesti rahaa vaalikampanjaan verrattuna muihin ehdokkaihin. RKP:n, keskustan ja kokoomuksen ehdokkailla on käytettävissä olennaisesti enemmän vaalirahaa kuin muiden puolueiden ehdokkailla. Kaikkein heikoimmassa asemassa ovat perussuomalaisten, vihreiden ja kristillisdemokraattien ehdokkaat. Miehillä on enemmän varoja käytettävissä vaalikampanjointiin kuin naisilla. Ehdokkaat, jotka saavat vähemmän rahaa yrityksiltä ja yhteisöiltä, joutuvat maksamaan suuremman osan kampanjastaan itse.

Vaikka vaaliraha ei sellaisenaan ratkaise vaaleja, kansanedustajat itsekin myöntävät sillä olevan huomattava vaikutus vaalien tulokseen. Vuoden 2015 eduskuntaan tuli valittua kolme henkilöä alle 5000 euron kampanjabudjetilla.

Kansanedustajaehdokkaiden henkilökohtaiseen vaalikampanjaan käytämät summat ovat niin suuria, että vaaliraha muodostaa merkittävän kynnyksen kansalaisille asettua vaaleissa ehdolle ja tulla valituksi eduskuntaan. Sen vuoksi vaalirahan kohtuuton merkitys rajoittaa olennaisesti

7.11.2016

kansalaisten yhdenvertaista osallistumista poliittiseen toimintaan. On todennäköistä, että ehdokkaiden tällainen valikoituminen johtaa myös kansalaisten vaaleja koskevan kiinnostuksen vähenemiseen ja pitkällä tähtäimellä syö uskottavuutta koko demokraattiselta päätöksentekoprosessilta.

Henkilökohtaisen vaalirahan kohtuuttoman merkityksen muodostaman ongelman voi ratkaista kahdella tavalla. Ensinnäkin vaalijärjestelmää voi muuttaa siten, että henkilökohtaisen vaalirahan merkitys vähenee. Suljettussa listavaalijärjestelmässä ehdokkaat eivät tavallisesti käytä lainkaan rahaa henkilökohtaiseen vaalikampanjaan, vaan puolueet vastaavat kampanjointikuluista. Tällaista suljettua listavaalijärjestelmää käytetään eri muodoissa esimerkiksi muissa Pohjoismaissa.

Suomessa suljettuun listavaalijärjestelmään siirtyminen on kuitenkin ymmärretty demokratian kaventamisena, joten sille ei ole löytynyt suurta kannatusta. Toinen, poliittisesti realistisempi vaihtoehto olisi pyrkiä vaalirahan kampanjakaton asettamiseen. Tällainen kampanjakatto voisi olla esimerkiksi 20000 euroa. Se ei vielä ratkaisisi kaikkia vaalirahaan liittyviä ongelmia, mutta olisi askel oikeaan suuntaan.

Vähintä, mitä tilanteelle voi tehdä, on varmistaa, että Valtiontalouden tarkastusvirastolla on käytössään tarvittavat resurssit tarkistaa kansanedustajien vaalirahoitusilmoitukset. VTV:n tulisi vähintään pistokokeina tarkistaa, että kansanedustajat ovat varainkeräyksessään, vaalimainonnassaan ja vaalirahailmoituksessaan noudattaneet vaalilakia.

Kunniottavasti,

Eduskuntatutkimuksen keskuksen puolesta,

Turussa 7.11.2016

Dosentti, VTT

Erkka Railo